

Plátói randaság

Ezúttal olyasmiről kell beszélnem, ami tulajdonképpen szóra sem érdemes.

[Az Új Idő című havilap hasábjain egy eddig jónevű irodalomtörténész beállt ítélőmesternek vagy inkább statáriális bírónak. Amint a lap hirdeti: önjelölt Nobel-díj várományosokat fog megszentenciázni. Kivégzéseket ígér, összesen tizenkettőt, amivel talán az apostolokra utal — s ki tudja, talán azt is reméli, hogy ott lesz közöttük, ha Júdásként is, tizenharmadiknak. Tizenkét egyén, tizenkét életmű: az ítész, név szerint Szalay Károly (aki, mellesleg szólva, saját bírói legitimitását egy percig sem vonja kétségbe) az újabb magyar irodalom protagonistáit fogja falhoz állítani, *majd pedig* — figyelemreméltó ügyrend! — szenzációsan leleplezni. Célja: „irodalmi kommandók semlegesítése, megtévesztett olvasók felvilágosítása”. Ez persze korántsem ítészi, hanem inkább közvádlói logika: arra spekulálni, hogy az olvasó, amikor idáig ér, máris *megtévesztett olvasónak* érzi magát. Most végre valaki útbaigazítja! Valaki, aki nem piszog belső irodalmi szempontokkal és egyéb homályos nüánszokkal!

Valaki, aki kertelés nélkül kimondja: kérem, ez és ez jó, kérem, ez és ez rossz (illetve — merjünk őszinték lenni! — sz...)! Egy baráti hang! Egy kritikus, aki végre nem az íróknak ír, hanem a széles közönségnek!

Micsoda világszalók, micsoda veszedelmes gonosztevők lappanghatnak a magyar irodalom áttekinthetetlen bozótjában! Mekkora sötét gaztettek! De majd most fény derül rájuk! Majd most Szalay Károly véget vet a maffiózók kised játékainak, majd most a kortárs magyar irodalom újra lesz értékelve, hogy attól koldul!

Szalay Károly azt a hősiességet *helyezi kilátásba*, amelyet annó dacumál Prokopios *tanúsított* (Kr. u. VI. sz.), midőn ráhagyományozta az utókorra Justinianus császár alávaló tetteit — nagy titokban; azt ellensúlyozva, hogy előzőleg terjedelmes dicsőítő munkákat írt az uralkodóról — a korabeli nyilvánosság számára. Ugyan, kik lehetnek azok a Sötét Férfiak (Viri Obscuri), akiktől a tisztalelkű purifikátor meg akarja menteni a magyar kultúrát? Ingyencék és Új Időt nem olvasók kedvéért idemácsolom a proskribáltak listáját.

1. *Lukács György, a galamblelkű komisszár.* (Ez afféle bemelegítés. Lukácsról sok mindent el lehet mondani, de azt, hogy élő magyar író, talán Szalay sem gondolja komolyan. Lukács ebben a konstellációban afféle nehéz kő, amelyet a mindenkori Szent István fejéhez lehet vágni. Ki tudja, hol áll meg.)

2. *Esterházy Péter, a kifőzött hattyú.*

3. *Zalán Tibor, az elmetélt költő.*

4. *Balassa Péter, a nagy konfúziusz.*

5. *Nádas Péter, a szikra nélküli távtró.*

6. *Kornis Mihály, az odakozmált (kör)magyar.*

7. *Radnóti Sándor, a páva-tagjelölt.*

8. *Petri György, a csasztuska-művész.*

9. *Eörsi István, a hófehér bolsevik.*

10. *Lengyel Péter, az egykerekű utánfutó.*

11. *Koltai Tamás, a III. strásó.*

12. *Csengey Dénes, a nemzet locsogánya.*

Mostanáig, amikor e sorokat írom, a tucatnyiból öt írás jelent meg, az ötödik még szagos a nyomdafestéktől. Bevallom, kissé csalódott vagyok. A felsorolt férfiakat (Lukács György kivételével) személyesen ismerem, írásaikat olvastam. Ők azok, akiktől félni kell? Ők együtt — Lukácstól Csengey Dénesig — alkotják az irodalmi kommandót? Esetleg tizenkét kommandó van, mint Izráel tizenkét törzse, és a felsorolt személyek vezetik őket? (Gondolkozom, hogy melyikük lehet József, de nem tudok rájönni.) Ők tévesztik meg az olvasókat? Ők terrorizálják a magyar kultúrát? Én ezt mostanáig nem vettem észre.

De hátha tévedek! Hátha van valami, amit Szalay Károly tud, és én eddig nem tudtam. Valami titkos és veszedelmes machináció. Ármány, rontás, cselszövés. Pénzhamisítás, liliomtiprás, telekimihályság, Hunnia bölcseinek jegyzőkönyve. Hátha! De semmi. Legalábbis semmi zaftos, amiben Szalay Károly tunkolhatna. Ő azonban tunkol.

Esterháznak az a bűne, hogy Balassa öt nagyrabecsüli, Zaláné, hogy olyan zabolátlan. Balassának értelemszerűen az a bűne, hogy nagyrabecsüli Esterházyt. Ismétlés a tudás anyja. Radnóti Sándorról, aki Nádas helyett került sorra, korábban már megtudhattuk, hogy szivarozik; most az is kiderül, hogy írt egy elmarasztaló kritikát Szalay Károlyról, és hogy Szalay Károlynak ez fáj.

Ennek az embernek valami fáj. Valamiért nagyon haragszik.

Édes Istenem! Hát ezért kellett az egész? Nagy szavakkal és nagy sárrögökkel dobálózni, plátói dialógusokat komponálni? (Igaz is, legfőbb ideje, hogy megemlítssem a cikksorozatnak ezt az egyetlen, bár vajmi soványka leleményét. A szerző mondandóját ketten adják elő, két férfi, sőt: két figura. Lehet morfondírozni, hogy melyikük Szókratész: a Feldebrői vagy a Hajagos?) Ezért kellett olyan fogásokat alkalmazni, amelyek csakis a tömegekre hatnak, olyan ügyben, amely a tömegeket fikarcnyira sem érdekli? Ugyan, kérem. Törődik is a tömeg azzal, hogy merre fejlődik Petri vagy Zalán Tibor költészete, s hogy milyen regényen töri a fejét Esterházy! Ilyesmikkel akarja egy rutinos tollforgató elnyerni a nagyközönség kegyét? Akárhogy nézem is: ezek a borsók falra vannak hányva. Ebből a sok leleplezésből nem süli ki semmi. Kritikának sértődött és lapos, paródiának szellemtelen, satírájának unalmas és kicsinyes. Ami nem is csoda. Bizony, ezek az írók a szó köznapiság értelmében nem túl érdekesek, egy manóknak vagy egy politikusként jóval érdekesebb náluk; és ez lehet, hogy baj, de mindenesetre így van. Aki ismeri a szóban forgó férfiakat, az úgyis tudja, hogy *nem róluk van szó*; aki pedig nem ismeri őket, az továbbra sem fog tudni róluk semmit. Papírfigurákon placcsan a sár. Hogy az említett személyeknek *műveik* is vannak, hogy ezt vagy azt *létrehozta*, arról az Új Időben eddig nem esett szó; és ez, tekintettel a támadó és a megtámadottak közötti jelentős fajsúlykülönbségre, megint csak érthető, sőt már-már szükségszerű.

Szegény Szalay Károly. Igazán nem lehet őt minőség nélküli embernek mondani. Nem egy irodalomtörténeti munkáját magam is haszonnal forgattam és jó emlékezetemben őrzöm. Miért kell ezt neki csinálnia? Hiszen ha tényleg ítélőmester volna!, de még csak nem is ügyész, hanem csupán szegénylegény. Pénzt vagy életet! Respektálj, vagy lebunkózzlak! Miért kell neki, annyi szép munkával a háta mögött, kibujdosni a közírás kopár, szikes kolumnáira, ahol nagy felkészültsége — finoman fogalmazva — nem igazán érvényesül? Aki előttünk áll, nem Móricz Zsigmond betyárja, ez bizony legjobban is csak egy Gaál József-életrajz. Nem akarom ezt a pusztai metaforát a kelleténél jobban kizsákmányolni, de hát a szegénylegényekre nemcsak az jellemző, hogy száguldanak a szélben, hanem az is, hogy ritkán jutnak meleg ételhez, még ritkábban tiszta ruhához. Kocsmárosné kőkényszemű leánya szeszélyesen pazarolja kegyeit, és Szalay Károly már nem fiatal ember.

Uff.

Most inkább azon szeretnék töprengeni, hogy nem lehet-e a fentiekhez hasonló támadásokból esetleg mégis kihámozni valami csekély igazságot, függetlenül a sértettségtől és egyéb nemtelen indulatoktól. Nehéz ezt a kérdést összefoglalóan föltenni, s közben elkerülni az üres általánosságot és a durva leegyszerűsítést; én mégis megpróbálom.]

Kérdés: nem fenyegeti-e a magyar kultúra (főleg az irodalom) progresszív vonulatát a tartalom- és jelentőségvesztés, a sematizálódás veszélye? Azt gondolom, hogy mindannyiunknak, akik a magyar irodalmat az elmúlt évtizedben igyekeztünk gazdagítani, számot kell vetnünk azzal az eshetőséggel, hogy az általunk ismerhető dolgoknak és lényeknek, egyszersmind önmagunknak is mindvégig csupán a felszínét érintettük. S bár erről nem a sárdobálók sara, hanem az idő mindent elborító áradata fog bizonyosságot adni, olykor a semmirevaló fürmedvényt és a megzápult rágalmat is olvashatjuk hasznos figyelmeztetés gyanánt.